

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA „VAIKYSTĖS TAKELIU“

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Mokyklos pavadinimas – Kazlų Rūdos „Elmos“ progimnazija.

Mokyklos teisinė forma – biudžetinė įstaiga.

Grupė – bendrojo ugdymo mokykla.

Tipas – progimnazija.

Pagrindinė veiklos rūšis (Ažuolų Būdos UDC) – pradinis ugdymas.

Adresas (Ažuolų Būdos UDC) – Marijampolės g. 22, LT–69452 Ažuolų Būdos k., Kazlų Rūdos sav.

Vaikai ir jų poreikiai

Ikimokyklinio ugdymo programa skiriama 3–6 metų vaikams, kurie ugdomi mišrioje ikimokyklinio ugdymo grupėje.

Mažų vaikų grupė – tai tarsi išplėstinė šeima, kurioje yra įvairaus amžiaus vaikai. Grupės vaikai yra gana drąsūs, tačiau jiems trūksta pasitikėjimo savimi, bendravimo ir bendradarbiavimo, higienos įgūdžių, savarankiškumo. Jie labai skirtingi, nevienodai greitai auga, bręsta, jų gyvenimo ritmas individualus, skirtinga asmeninė patirtis, skirtingai jaučia, patiria, pažįsta, kuria savas mąstymo taisykles, tačiau sparčiau ar lėčiau žengia tuo pačiu vystymosi keliu.

Mišrus vaikų amžius grupėje skatina padėti vieni kitiems (nusirengti, apsirengti ir pan.), pratina būti tolerantiškais. Mažesnieji, stebėdami vyresnius vaikus, mokosi bendrauti ir draugiškai žaisti.

Įgyvendinant programą užtikrinamas vaikų poreikių tenkinimas, atsižvelgiant į jų amžių, bendruosius ir individualius poreikius, sudarytos vienodos ugdymo(si) sąlygos.

Įstaigoje sudaryta humaniška, rami, vaiką tausojanti aplinka, kurioje gerbiama vaiko asmenybė. Vaikas gali laisvai rinktis ir planuoti veiklą, daryti atradimus, tobulėti, ugdytis individualiu tempu.

Ikimokyklinio ugdymo grupės vaikai kryptingai brandinami mokyklai, atsižvelgiant į amžių, individualumą, gebėjimus, ugdomi vaikų sveikos gyvensenos, bendravimo, darbo ir meno įgūdžiai, kūrybiškumas, tautiškumas, saviraiška, gamtojauta, pagarba gyvybei ir kiti.

Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Darželio grupėje dirba grupės auklėtojas ir logopedas, turintys aukštąjį pedagoginį išsilavinimą. Jie siekia geros švietimo paslaugų kokybės, nuolat studijuoja naujausius ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą reglamentuojančius dokumentus, ieško naujovių, įvairių ugdymo formų, metodų.

Pedagogai orientuojasi į šiuolaikinę vaikystės ir vaiko ugdymosi sampratą: supranta vaiko raidą ir ugdymąsi kaip vientisą procesą, nagrinėja visų vaiko raidos etapų tarpusavio sąryšį, interpretuoja vaikystę kaip mokymosi visą gyvenimą sėkmingą startą, tarsi kuria naujas ugdymo(si) galimybes kiekvienam vaikui. Jie glaudžiai bendradarbiauja su mokyklos pradinio ugdymo mokytojais bei kitais Kazlų Rūdos savivaldybės mokyklų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogais.

Švietimo teikėjo savitumas

Per Ažuolų Būdos krašto banguotą lygumą teka Vabalkšnės upelis, įtekantis į Pilvę ties Bebruliške. Ties Ažuolų Būda Vabalkšnė kerta Kauno – Marijampolės plentą. Iš čia kelias šakojasi

į Kazlų Rūdą. Šioje vietoje ir yra Ažuolų Būdos centras, o netoli jo įsikūręs Ažuolų Būdos universalus daugiafunkcis centras, kuriame įkurta mišri ikimokyklinio ugdymo grupė.

Daugiausia vaikų į ikimokyklinio ugdymo įstaigą ateina iš Ažuolų Būdos, tačiau daugėja vaikų ir iš aplinkinių kaimų.

Skyriaus pastatas yra renovuotas: sukurtos jaukios, šiltos, patogiai vaikams įrengtos ir skoningai, estetiškai apipavidalintos edukacinės erdvės. Čia sukurta ne tik saugi ir estetiška aplinka, bet ir pagarbūs bei nuoširdūs tarpusavio santykiai, vyrauja glaudus bendravimas ir bendradarbiavimas su biblioteka, kultūros centru. Ypač glaudžios bendradarbiavimo tradicijos susiklosčiusios su Ažuolų Būdos bendruomene. Organizuojami bendri tradiciniai kultūriniai renginiai. Mokyklos bendruomenės nariai yra aktyvūs Ažuolų Būdos bendruomenės renginių dalyviai.

Vaikystė – tai laikotarpis, kai yra formuojamos psichinės, fizinės ir dvasinės vaiko galios, todėl svarbu tinkamai jas vystyti. Kiekvienas vaikas yra unikali asmenybė, kuri geriausiai vystosi tada, kai turi pasirinkimo laisvę. Todėl mūsų tikslas yra suteikti vaikams galimybę rinktis veiklas pagal savo poreikius, interesus bei nuotaiką.

Mes priimame vaiką tokį, koks jis yra, sutelkiame dėmesį į tas vaiko galias, kurios nuspalvintos vaikų smalsumu, noru tobulėti, eksperimentuoti. Visapusiškai skatinama ankstyvoji vaikų draugystė, gebėjimas dirbti grupelėmis, bendradarbiauti. Vaikas aktyvus ir nenurimstantis, kupinas naujos energijos bei noro tobulėti. Mokosi būti suaugęs, savarankiškas, mokosi būti atsakingas už save ir už gamtą.

Labai svarbus elementas vaiko gyvenime yra ritmas. Tai skatina pasitikėjimą, savarankiškumą, suteikia saugumo jausmą. Dienos ritme laisvas žaidimas kaitaliojamas su grupine veikla. Kasdien tuo pačiu metu žaidžiami ritminiai žaidimai, sekamos pasakos. Yra ir savaitės ritmas. Tokia veikla kaip lipdymas, piešimas, inscenizavimas, šokis vyksta kartą per savaitę, visuomet tą pačią dieną.

Skatinamas visapusiškas vaiko dalyvavimas įvairiose veiklose, palaikoma vaiko iniciatyva imtis tam tikros veiklos, išklausiama jo nuomonė.

Programa parengta vadovaujantis valstybiniais ikimokyklinio ugdymą reglamentuojančiais dokumentais, „Ikimokyklinio ugdymo gairėmis“, „Vėrinėlio“ programa, taikomi Valdorfo ugdymo elementai, atsižvelgiama į tėvų lūkesčius. Programoje palikta erdvė pedagogo kūrybai.

Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Mišri ikimokyklinio ugdymo grupė sudaryta atsižvelgiant į vietos bendruomenės poreikius. Dauguma tėvų augina mažesnius vaikus, todėl norėjo, jog susitiktų ir bendrautų su vyresniais, susipažintų su aplinka, kurioje tęs pradinį ugdymą, kad vaikų nereikėtų vežioti į toliau esančias ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Tėvams svarbu, kad vaikas išmoktų bendrauti ir bendradarbiauti, taptų savarankišku, būtų užtikrintas vaiko judėjimo poreikis, visokeriopai ugdomas kūrybiškumas, kad vaikas darželyje jaustųsi saugiai, pasirengtų mokyklai, gautų kvalifikuotą logopedo pagalbą.

Tėvų ir pedagogų bendravimas grindžiamas pasitikėjimu, abipuse pagarba bei dėmesiu, ir, norint užtikrinti ugdymo tęstinumą ir kokybę, siekiama partnerystės. Jautriai reaguojama į šeimos poreikius, gerbiama ir puoselėjama (arba koreguojama) jos kultūra ir vertybės.

Bendradarbiaudamas su šeima pedagogas siekia šių tikslų:

- užmegzti ir palaikyti abipusiai draugiškus, atvirus, neformalius santykius;
 - susipažinti su šeimos kultūra, tradicijomis ir drauge ieškoti bendrų ugdymo poveikio vaikui priemonių;
 - išklausti tėvų nuomonę, pageidavimus ir stengtis į juos atsižvelgti;
 - asmeniškai informuoti apie vaiko ugdymosi pasiekimus, drauge spręsti kilusias problemas;
 - skatinti tėvus bendradarbiauti, dalyvauti vaiko ugdyme;
 - supažindinti šeimą su darželio ypatumais ir sąlygomis.
- Taikomos šios tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo formos:

1.Tėvų informavimas. Informacija pateikiama grupės stenduose. Atliekami anketiniai tyrimai – mokslo metų pradžioje tėvai atneša išsamų pasakojimą apie vaiką ir šeimą pagal pateiktus klausimus. Baigiantis mokslo metams tėvai užpildo anketą, kurioje nurodo, kaip pasikeitė vaikas per mokslo metus, ką reikėtų keisti, pateikia pasiūlymus.

2.Individualūs pokalbiai, konsultacijos. Šių pokalbių metu tėvai išsako savo lūkesčius, norus bei pageidavimus. Pedagogai su tėvais keičiasi informacija apie vaiką, jo savijautą, adaptaciją grupėje, individualų vystymąsi, poreikius ir ugdymo(si) prioritetus.

3.Tėvų susirinkimai. Jų metu aptariami įvairūs ugdomosios veiklos aspektai, artimiausi renginiai, šventės.

4.Bendri renginiai – šventės, išvykos, kelionės, spektakliai, vakaronės, mugės, talkos – organizuojami pedagogų ir tėvų iniciatyva. Bendri renginiai suartina ne tik pedagogus su tėvais, bet ir tėvai noriai bendrauja tarpusavyje. Vaikai, matydami bendradarbiavimo pavyzdį, palaiko tėvų ir pedagogų autoritetą bei mokosi bendradarbiauti.

5.Padėka šeimoms už paramą ir pagalbą – tai pedagogų, vaikų ir visos bendruomenės padėkos (asmeniškai, stenduose, padėkos raštais).

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

1.Humaniškumo – besąlygiška pagarba vaikui kaip asmenybei. Užtikrinamas asmenybės vystymosi vientisumas. Tikima geraisiais vaiko pradais, jo galiomis įveikti sunkumus.

2.Tautiškumo – padedama vaikui susipažinti su lietuvių liaudies papročiais, tradicijomis, jas puoselėti. Ugdymo procesas neatsiejamas nuo metų, mėnesio, savaitės ir dienos ritmo, kuris leidžia pajusti žmogaus ir gamtos gyvenimo ritmą, teikia vaikams stabilumo ir saugumo jausmus.

3.Individualumo ir lankstumo – kiekvienas vaikas į ikimokyklinio ugdymo grupę ateina su sava patirtimi, todėl ugdymas grindžiamas kiekvieno vaiko geriausiai susiformavusiais gebėjimais, sudarant sąlygas tobulinti tas sritis, kurios buvo išugdytos mažiau.

4.Integralumo – sudaromos sąlygos skirtingų kompetencijų integracijai į įvairias ugdymo sritis. Visos vaiko raidos sritys – fizinė, intelektualinė, emocinė, socialinė – neatsiejamos.

5.Demokratiškumo – vaikai, pedagogai, tėvai turi teisę laisvai reikšti savo mintis ugdymo, vaiko priežiūros, maitinimo ir kitais klausimais. Pedagogai turi teisę laisvai pasirinkti ugdymo metodus ir formas, priemones ir būdus.

6.Prieinamumo ir tęstinumo – visi vaikai turi teisę į laimingą vaikystę, kokybišką ugdymą. Sudaromos sąlygos išgyventi sėkmę, subręsti mokyklai.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas – atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūrinius, etninius, socialinius, pažintinius poreikius.

Uždaviniai

1.Užmegzti artimą emocinį ryšį su vaiku, bendrauti, drauge žaisti ar tvarkytis, padedant įgyti pradinis bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius.

2.Skatinti vaiko pasitikėjimą savimi ir savo gebėjimais, įgyjant kasdieninių sunkumų įveikimo patirtį.

3.Sudaryti sąlygas vaikui suvokti ir išreikšti savo jausmus, skirti gerį ir blogį, suprasti, išreikšti ir tenkinti svarbiausius savo poreikius.

4.Skatinti domėjimąsi savimi, bendraamžiais, suaugusiais, norą padėti kitiems.

5.Padėti vaikui atskleisti pomėgius ir interesus, ugdyti individualius gebėjimus, savarankiškumą, savikontrolės įgūdžius.

6.Puoselėti krašto tradicijas, papročius, etninės kultūros pradus.

7.Skatinti ir puoselėti meninę raišką (vaidybą, šokį, muzikavimą).

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS

Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į ikimokyklinio ugdymo amžiaus tarpsnio ypatumus, fizines, emocines, intelektines išgales, šeimoje įgytą patyrimą, gebėjimus, galimybes, interesus, polinkius, poreikius.

Ugdymo turinys išdėstytas pagal penkias kompetencijas:

- **socialinė** – gyventi ir būti greta, kartu;
- **sveikatos saugojimo** – sveikai gyventi, saugiai judėti;
- **komunikavimo** – klausytis, kalbėti išreiškiant save ir bendraujant su kitais;
- **pažinimo** – smalsauti, susipažinti, tyrinėti ir atrasti vis naują aplinkinį pasaulį;
- **meninė** – įsivaizduoti, pajusti, kurti, grožėtis.

Turinys aprašomas nurodant pagrindinius kompetencijų uždavinius, ugdomus gebėjimus, ugdymo formas ir būdus bei metodus, tematiką ir problematiką, ugdymo medžiagą ir aplinką, vaikų veiklą. Ugdomi gebėjimai išdėstyti pagal amžiaus grupes.

Ikimokyklinio ugdymo grupėje vaikai ugdomi kompleksiškai. Kompleksinė veikla leidžia sieti kolektyvinę, grupinę ir individualią veiklą, vaikams sudaroma galimybė laisvai ją rinktis ir siūlyti kitiems, atsiranda sąlygos vaikų iniciatyvai, savarankiškumui, kūrybiškumui atsiskleisti.

SOCIALINĖ KOMPETENCIJA

Darželis vaikams labai svarbus tuo, kad padeda atsirasti ir gilėti ryšiams su kitais žmonėmis už šeimos ribų. Vaikas pratinasi realiai gyventi mažoje bendruomenėje, įgydamas vis daugiau žinių ir patyrimo apie šeimą, draugus ir draugystę, kaimynus ir kaimynystę, bendruomenę, žmonių darbą ir ryšius joje, gimtinę. Gyvendami šalia kitų, ieškodami galimybės kartu bendrauti, žaisti ar dirbti, vaikai suvokia ir prisiima dalį atsakomybės už bendraamžius: darželio, namų, kiemo aplinką, už bendros užduoties atlikimo ar šventės, pramogos organizavimo sėkmę. Vaikas skatinamas gyventi, remiantis jam suvokiamomis demokratinėmis vertybėmis. Atsiranda susigyvenimo su gimtinės, Tėvynės aplinka, žmonėmis jausmas.

Vaikų veiksenos			Metodai
(3 m. - 4 m.)	(4 m. - 5 m.)	(5 m. - 6 m.)	
<ul style="list-style-type: none"> • Bendrauja ir geba sutarti su kitais vaikais ir suaugusiais įvairiose situacijose bei įvairios veiklos metu. • Žaidžia šalia vaikų vienas. • Žaidžia su vienu ar dviem vaikais. • Dalyvauja bendruose grupiniuose žaidimuose. • Netrukdo kitiems žaisti, geba pasidalinti žaislais. • Tvarko, rūšiuoja žaislus, žino jų vietą. • Prižiūri save, tvarko savo rūbelius, daiktus. • Žaidžiant ar kitoje kasdieninėje veikloje 	<ul style="list-style-type: none"> • Sutaria su suaugusiais ir vaikais. • Kai reikia, moka paprašyti pagalbos iš suaugusiųjų ir vaikų. • Paslaugus, padeda kitiems. • Iškilus konfliktinei situacijai sugeba, mandagiai paaiškindamas, apsiginti. • Žaidžia šalia vaikų vienas. • Žaidžia su vienu ar dviem vaikais. • Dalyvauja grupiniuose žaidimuose. • Netrukdo kitiems 	<ul style="list-style-type: none"> • Suvokia savo šeimą kaip kartu gyvenančius žmones. • Suvokia ne tik savo, bet ir kitų šeimų buvimą. • Suvokia, kad be namų ir darželio esti kitas pasaulis. • Supranta ir prisitaiko prie darželio dienotvarkės ir taisyklių. • Bendrauja ir sutaria su bendraamžiais bei suaugusiais. • Pasidalija su kitais daiktus ir žaislus. • Žaidžia šalia vaikų vienas. 	<ul style="list-style-type: none"> Šventės, ekskursijos, išvykos, stebėjimas Pasakojimai Žaidimai Individualūs pokalbiai Pokalbiai Demonstravimas Darbas grupelėmis

<p>pratinasi saugoti savo ir kitų draugų sveikatą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaidmeninius žaidimus. • Turi vieną ar keletą draugų. • Lengvai prisitaiko prie pokyčių. • Yra pakankamai atsargus su nepažįstamais. • Gerbia ir užjaučia kitus: neįgalius, senyvo amžiaus žmones ir pan. • Tyrinėja save veidrodyje, tapatina save su draugais, pastebi skirtumus aprangoje, šukuosenoje. • Lavėja kalba, daug šneka, klausinėja, reiškia ketinimus, norus. • Piešia, vaidina, dainuoja, šoka su draugais, tėveliais, kitais suaugusiais. • Noriai klausosi suaugusių sekamų pasakų, dainuojamų dainų. <p>Stebi dailės, meno kūrinius.</p>	<p>žaisti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bendrauja su daugeliu vaikų. • Pasidalija su kitais žaislais. • Realiai suvokia savo gebėjimus, kas sekasi gerai ir kas prasčiau. • Laikosi taisyklių, bet akylai joms nepaklūsta, moka paaiškinti, motyvuoti vienokį ar kitokį savo elgesį. • Gerbia ir užjaučia kitus: neįgalius, senyvo amžiaus žmones ir pan. <p>Atidus ir dėmesingas gyvūnams, augalams.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su vienu ar dviem vaikais. • Dalyvauja grupiniuose žaidimuose. • Džiaugiasi savo laimėjimais. • Ištikus nesėkmei, paguodžia vaikus. • Tausoja, saugo savo ir kitų žaislus, daiktus. • Padeda kitiems, yra draugiškas. • Seka kitų pavyzdžiu. <p>Gerbia ir užjaučia neįgalius, senyvo amžiaus žmones ir pan.</p>	<p>Pramogos</p> <p>Pasakos sekimas, vaidinimas</p> <p>Muzikos klausymas, dainavimas</p> <p>Kūrybinis darbas</p>
--	--	---	---

SVEIKATOS SAUGOJIMO KOMPETENCIJA

Sveikatos saugojimo kompetencija – tai gera vaiko sveikata ir savijauta. Sėkmingo ugdymo sąlyga, socialinių, psichologinių, fiziologinių veiksnių ugdymas nebus pateisintas, jeigu vaikas nejaus pasirinkimo laisvės.

Taikant integruoto ugdymo elementus, puoselėjant sveiką ir saugią gyvenseną, skatinti vaikų kūrybinį bendravimą su draugais, norą tapti stipriems, ištvermingiems, vikriems, valingiems ir drąsiems. Ugdyti atsakomybę už šalia esančius draugus, kontroliuoti savo judesius bei emocijas ir kartu patirti džiaugsmingų išgyvenimų.

Priemonės sveikatos saugojimo kompetencijai: virvė, čiužiniai, kamuoliai, virvutės, šokdynės, lankai.

Vaikų veiksenos			Metodai
(3 m. - 4 m.)	(4 m. - 5 m.)	(5 m. - 6 m.)	
• Žino savo vardą,	• Sužino apie žmogaus	• Supranta grūdinimosi	

<p>pavarde, kur gyvena, žino kiek metų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja savo kūną, lygina su kitų. Pratinasi taisyklingai pavadinti kūno dalis. Pastebi, kad auga plaukai, nagai, išaugami rūbeliai, avalynė. • Žino, kad reikia rūpintis kūno švara. Mokosi naudotis higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, dantų šepetėliu ir pasta, šukomis, nosinaite. • Pratinasi praustis ryte ir vakare. Žino, kada plauti rankas. Žino, kad nagai turi būti trumpai nukirpti, jų negalima kramtyti. Supranta, kad reikia pasakyti apie savo suteptus ar sušlapusius rūbus, avalynę. • Pratinasi taisyklingai sėdėti. Sužino, kad negalima vartyti knygų gulint, važiuojant, prietemoje. • Sužino apie kenksmingą dantims maistą (dažnai valgomus saldumynus, šaltą maistą). Sužino apie stomatologą. • Mokosi elgtis gatvėje. Eidamas per gatvę duoda ranką suaugusiajam, neišdykauja. • Mokosi rengtis pagal metų laikus: šilti, stori, neperšlampami drabužiai dėvimi žiemą, vėjuotą ir lietingą dieną, lengvi – vasarą, kad kūnas neperkaistų. • Žino, jog maisto produktus perkame parduotuvėje arba 	<p>gyvenimo tarpsnius. Suvokia, kad kūnas auga, vystosi, keičiasi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moka nupasakoti savo dienos eigą. Ryte mankština kartu su tėvais arba auklėtoja. • Mėgsta judrius žaidimus, kartu su draugais lenktyniauja. Mokosi saugoti save ir kitus: nesistumdyti, nesusižeisti, neužgauti kitų. Pratinasi laiku pailsėti. • Mokosi akių poilsio ir mankštos pratimų. • Išsiaiškina, dėl ko dažniausiai susergama (dėl peršalimo, užkrečiamų ligų, nelaimingų atsitikimų). • Mokosi elgtis gatvėje, pereiti šviesoforu reguliuojamą sankryžą. • Pajunta, kad palankumas kitiems žmonėms padeda susibičiulianti ir gerai jaustis. • Mokosi meilės ir pagarbos artimiesiems, pagalbos jaunesniems ir silpniems. Mokosi išsakyti savo jausmus, nuotaikas. • Eina, bėgioja įveikdamas kliūtis. • Šokinėja pakaitomis ant vienos ir kitos kojos. • Šokinėja nuo paaukštinimo, pralenda pro įvairaus pločio ir aukščio įrengimus. • Eidamas suoleliu, raštu, apsisuka ir sugrįžta atgal. • Meta kamuolį kitam. Ridendamas kamuolį, pataiko į vartus. 	<p>svarbą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sužino, kad mūsų organizmas sugeba kovoti su mikrobais, tačiau būtinos atsargumo priemonės – higienos taisyklės. Čiaudėdami ir kosėdami prisidengia burna, pasinaudoję tualetu nusiplauna rankas. Žino, jog vaisus ir daržoves reikia valgyti tik nuplautas. • Tobulina savisaugos įgūdžius. Mokosi naudotis žirkėmis, aštriais daiktais. Susipažįsta, kokie nutinka nelaimingi atsitikimai vaikams: nelaimės kelyje, nudegimai, susižeidimai krentant, apsinuodijimai, skendimas. Aptaria netinkamo elgesio pasekmes. • Gilina saugaus eismo taisyklių žinias, mokosi pagrindinių kelio ženklų. Mokosi pereiti per nereguliuojamą perėją. • Eina, bėgioja laisvai įveikdamas kliūtis. • Šokinėja iš vietos atsispirdamas abiem kokomis. • Šokinėja nuo įvairių įrenginių lengvai nusileisdamas ant abiejų kojų. • Laipioja ir kybo ant įvairių įrenginių, išlaiko pusiausvyrą. • Varo kamuolį, valdo kamuolį kojomis. • Dešiniąja ir kairiąja ranka atmuša keliskart nuo žemės atšokusį kamuolį. 	<p>Ryto mankšta. Kūno kultūros valandėlės salėje ar lauke. Sportinės pramogos. Išvykos į gamtą. Individualus darbas su vaikais sporto salėje. Savaiminė judri vaikų veikla gryname ore. Supimasis sūpuoklėmis, laipiojimas kopėtėlėmis, nusileidimas nuo kalnelio. Vaikai siekia, liečia, baksnoja, judina, tampo ir gauda, sūpuoja judinamus žaislus. Jie įlipa ir išlipa į tam skirtas dėžes, landžioja, šokinėja, bėgioja per tunelius, čiuožia kalneliais, mėto į krepšį kamuolius, renka juos, pagauna, spiria. Dėlioja bet kokios formos daiktus į jiems skirtas tokio pat pavidalo įdubas ar vietas.</p>
--	---	--	---

<p>užsiauginame patys. Pratinasi valgyti įvairų maistą. Valgo tuo pačiu laiku. Stengiasi gerai sukramtyti kiekvieną kąsnį.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įveikia (šokinėja, eina, laipioja, pralenda) nedideles kliūtis. • Šokinėja į priekį ir ant abiejų kojų. • Nušoka nuo nedidelio paaukštinimo. • Eidamas suoleliu, rąstu, lenta, išlaiko pusiausvyrą (neilgai). • Juda pagal muzikos ritmą. • Meta ir pagauna kamuolį, sviestą iš nedidelio atstumo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Varo kamuolį vietoje (5-6 ir daugiau kartų). • Klausydamas muzikos ritmo, keičia judesių atlikimo spartą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Juda ir keičia judesius paisydamas muzikos tembro ir pobūdžio. 	
--	--	--	--

KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA

Komunikavimo kompetencija – tai gebėjimas suprasti kalbos prasmes ir jas vartoti. Ši kompetencija reiškiasi visose gyvenimo srityse, atrandant ir pažįstant save ir pasaulį, bendraujant ir būnant greta su kitais, išreiškiant save ir kuriant, suvokiant gamtos ir žmogaus sukurtą grožį, perimant bendrąsias žmogaus vertybes ir jas kuriant.

Bendravimas su kitais sudaro ne tik suaugusiųjų, bet ir mažųjų gyvenimo esmę, tenkina pagrindinius socialinius poreikius, lemia jų augimo, vystymosi sėkmę.

Priemonės komunikavimo kompetencijai: įvairūs žaidimai – loto, pasakų, vaikiškų dainelių, liaudies muzikos įrašai, vaikiški žurnalai, savo kūrybos knygelės, vaikiškos enciklopedijos, fotoalbumai, pasakų ir poezijos knygelės, paukščių ir kitų gamtos garsų įrašai, paveikslai.

Vaikų veiksenos			Metodai
(3 m. - 4 m.)	(4 m. - 5 m.)	(5 m. - 6 m.)	
<ul style="list-style-type: none"> • Kalbasi su bendraamžiais, kitais žmonėmis, pasakoja įspūdžius, nutikimus. • Mėgsta daug kalbėti. Kalba suprantamai, bet daro klaidų. • Kalba apie save vartodamas įvardžius <i>aš, mane</i>. • Išsako savo džiaugsmą, liūdesį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Taisyklingai taria beveik visus kalbos garsus. • Pats pradeda pokalbį su to paties amžiaus vaikais ir suaugusiais. • Pasakoja apie tai, ką sukūrė. • Raiškiai deklamuoja eilėraščius. • Supranta palyginimus, pvz., 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba ypač daug ir palyginti taisyklingai. • Klausinėja, ką reiškia nežinomi žodžiai. • Gali paaiškinti kai kurių žodžių reikšmes. • Daro daug gramatinių klaidų. • Moka atmintinai 4-5 eilėraščius. • Moka patarlių, mįslių, priežodžių. 	<p>Knygelių, vaikiškų enciklopedijų vartymas, grožinės literatūros skaitymas, mįslių, patarlių, priežodžių, eilėraščių įsiminimas. Pokalbis, pasakojimas, pasakojimas pagal paveikslėlius, ženklų, raidžių, žodžių, ornamentų, rašto elementų kopijavimas,</p>

<p>Savo įspūdžius reiškia trumpais sakiniais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi sekamų pasakų, skaitomų grožinės literatūros kūrinį. • Deklamuoja trumpus (1 posmo) eilėraščius, vaidina, dainuoja daineles, imituoja judesiais, mėgdžioja garsu, žodžiu daug maloninių, mažybinių žodžių, kaip antai <i>katytė, šuniukas</i>. • Patinka vartyti, žiūrėti knygeles, žurnalus. Įvardija, ką mato paveikslėliuose. • Kuria įvairias istorijas, bando apibūdinti reiškinius. Kalbėdamas derina žodžių giminę. • Keiverzoja, piešia, rašo, kopijuoja raides. Pasako, ką nupiešė, sukonstravo. 	<p><i>gražus, gražesnis, gražiausias.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalbėdamas vartoja sudėtingus sakinius. • Kalba apie priežastis vartodamas jungtukus <i>nes, kodėl, kad</i>. • Atpasakoja teksto turinį, nors gali supainioti faktus. • Pradedama sekti trumpas pasakas, istorijas. • Pasakoja apie tai, ką mato iliustracijose. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja apie įvykį. • Nuosekliai atpasakoja įvykį. • Nuosekliai dėsto savo mintis. • Pasakoja išgalvotas istorijas. • Pastebi savo ir draugų kalbos klaidas, jas taiso. • Pastebi ir apibūdina grožinės ar pažintinės literatūros knygelį iliustracijas. 	<p>karpymas, įrašų klausymas, „paveikslėlių“ istorijos, dėlionės, didaktiniai žaidimai. Knygelių gaminimas, įrašų klausymas, liaudies žaidimai, dainavimas, muzikavimas, laiškų rašymas.</p>
--	--	--	--

PAŽINIMO KOMPETENCIJA

Per pažinimo kompetenciją vaikas pažins save (savo kūną, jausmų ir svajonių pasaulį, plėtos savo gebėjimus, plėtos ryšius su kitais žmonėmis); įgys supratimą apie įvairias pasaulio sritis - artimiausią daiktinę, socialinę ir kultūrinę namų bei darželio aplinką (daiktus, žmones, jų gyvenimo būdą, kultūros reiškinius, techniką ir technologiją), gimtinę, tėvynę - pažins gamtą (gyvybę, gamtos objektus ir reiškinius, dangaus kūnus), žemę, jos paviršių, laiko tėkmę.

Vaikai tobulins savą pasaulio pažinimo stilių, ugdys pojūčius, suvokimą, mąstymą, kalbą ir kitus pažinimo procesus.

Priemonės pažinimo kompetencijai: gaublys, žemėlapiai, planai, įvairios enciklopedijos, gyvūnų ir augalų nuotraukos, žmonių, buities, profesijų, bendruomenės gyvenimo vaizdai, atributai, simboliai, įvairi gamtinė medžiaga, didinamieji stiklai, veidrodėliai, termometras, piltuvėliai, puodeliai su padalomis, kempinės, kamščiai, viela, virvelės darbeliams ir eksperimentams, skaičių kortelės, trafaretai, skaičiuojamieji pagaliukai, metras, liniuotė, skirtingų dydžių ir spalvų sagos.

Vaikų veiksenos			Metodai
(3 m. - 4 m.)	(4 m. - 5 m.)	(5 m. - 6 m.)	
<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta ir pavadina pagrindines spalvas. • Sąmoningai grupuoja žiedus, kaladėles pagal 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta ir randa aplinkoje pagrindines spalvas. • Grupuoja, 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino ir pasako, kur gyvena. • Skirai spalvas, suranda jas aplinkoje 	<p>Stebėjimas, analizavimas, aptarimas, pokalbis,</p>

<p>dydį.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Išskiria dalį iš visumos, surenka iš dalių (10-15) žaislus, loto. • Bando skaičiuoti aplinkoje esančius daiktus. • Prižiūri, laisto, purškia augalus, valo nuo jų dulkes. • Kopijuoja, lygina geometrines figūras, spauduoja, karmo. • Pavadina naminius gyvūnus, kai kuriuos miško žvėrelius. • Maitina gyvūnelius, mokosi prižiūrėti, sužino jų gyvenimo įpročius. • Domisi knygelėmis, keliais žodžiais pasako, ką mato iliustracijoje. • Domisi savimi ir kitais žmonėmis. • Domisi suaugusiųjų darbu. • Domisi technika, gamtos reiškiniams. • Supranta daiktų paskirtį. • Supranta grupės taisykles, pratinasi jų laikytis. • Smalsauja, dažnai užduoda klausimą: <i>Kas čia?</i> • Ima suprasti praeitį ir dabartį: skiria <i>buvo</i> ir <i>yra</i>. • Įsimena trumpus eilėraščius, daineles, skaičiuotes. • Įspūdžius ir išgyvenimus fiksuoja vaizdais, žodžiais, judesių ir gestų kalba, meninės raiškos priemonėmis. 	<p>klasifikuoja, lygina daiktus pagal vieną savybę.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja iki 10 ir daugiau. • Pasakoja apie tai, kas buvo vakar, šiandien, kas bus rytoj. • Išmano medžių, gėlių ir kt. augalų, gyvūnų pavadinimus. • Turi elementarių žinių apie saugų eismą. • Moka atmintinai 4-5 eilėraščius. • Domisi grožine, pažintine literatūra, TV laidomis. • Domisi raidėmis ir žodžiais. • Pažįsta keletą didžiųjų raidžių. • Kopijuoja savo vardą. • Yra labai smalsus, dažnai klausinėja: kas, kodėl, kaip ir t.t. • Mėgsta eksperimentuoti, naudodamas priemones tyrinėja daiktus. • Stebi, kas vyksta jį supančiame pasaulyje. 	<p>bei pavadina.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suvokia ir paaiškina kitiems pagrindines saugaus eismo taisykles. • Išmano, iš ko pagaminti daiktai, nusako jų paskirtį, naudojimo galimybes. • Rūšiuoja, klasifikuoja daiktus pagal keletą savybių: formą, dydį, spalvą. • Supranta ateities įvykių laiką, pvz., kad po savaitės bus gimtadienis. • Skaičiuoja iki 10 ir daugiau, atpažįsta parašytus skaitmenis. • Pažįsta daug didžiųjų raidžių. • Bando skaityti. • Išvardija savaitės dienas, metų laikus, nusako jų požymius. • Tiksliai vartoja sąvokas <i>rytoj</i>, <i>šiandien</i>, <i>vakar</i>. • Domisi grožine ir pažintine literatūra, TV laidomis. • Turi žinių apie suaugusiųjų darbą, profesijas. • Domisi Lietuvos ir pasaulio istorija. 	<p>demonstravimas, lyginimas, klasifikavimas, stebėjimas ir fiksavimas, bandymų atlikimas. Manipuliavimas įvairiais žaislais, daiktais. Vėrimas, movimas, įvairių bokštų, piramidžių statymas, konstravimas. Eksperimentavimas su dailei, lipdymui skirtomis medžiagomis, tapymas, piešimas įvairia technika, naudojant įvairias medžiagas. Daiktų rūšiavimas, grupavimas. Prasmingas skaičiavimas, susijęs su daiktais, kelintinis skaičiavimas. Klasifikavimas, matavimas, lyginimas. Geometrinių figūrų kopijavimas, spausdinimas, karpymas. Laikrodžio, metų laikų, kalendoriaus stebėjimas, fiksavimas. Geometrinių figūrų lyginimas, tyrinėjimas, atradimas aplinkoje.</p>
---	--	---	--

MENINĖ KOMPETENCIJA

Meninė veikla – universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Ji suteikia dideles galimybes pajauti ir stebėti grožį, žadinti poreikį bendrauti su menu ir jį kurti. Meninė veikla laiduoja sėkmės išgyvenimą, sustiprina teigiamą savęs vertinimą, kūrybinių galių pajautimą, laisvą kalbėjimą geriau suvokiant savo išgyvenimus, svajones bei nuotaikas. Dėl savo įvairumo ir universalumo meninė veikla tampa savita ir nepamainoma pažinimo forma.

Meninė veikla padeda vaikui pažinti ir išreikšti save pačiomis įvairiausiomis meno priemonėmis bei formomis: vaidinant, šokant, muzikuojant, kuriant dailės darbelius. Vaikų meninis ugdymas pasižymi veiklos rūšių įvairove. Jis apima meninę raišką, gamtos bei meno reiškinių pažinimą, tuo būdu jis natūraliai tenkina vaiko įgimtus psichologinės saviraiškos ir pažinimo poreikius.

Meninė veikla lavina vaikų kūrybines galias, padeda formuotis ir atskleisti gabumus, turtina emocinę patirtį, turi lemiamos įtakos vaiko intelekto raidai. Meninė raiška yra puiki priemonė ugdyti ir plėtoti vaiko socialinius ir komunikacinius gebėjimus.

Priemonės meninei kompetencijai: įvairūs dažai, pieštukai, flomasteriai, kreidelės, spaudukai, akmenukai, įvairūs siūlai, spalvotas ir baltas popierius, seni laikraščiai, žurnalai, gamtinė medžiaga, teptukai, žirkklės, buitinės antrinės žaliavos, plastilinas, modelinas, putplastis, įvairios pirštinių lėlės, kaukės, magnetofonas, muzikos instrumentai, savos gamybos instrumentai.

Vaikų veiksenos			Metodai
(3 m. - 4 m.)	(4 m. - 5 m.)	(5 m. - 6 m.)	
<ul style="list-style-type: none"> • Piešia kreidelėmis, pieštuku, tapo teptuku, pirštais. • Piešiant linijos tampa lenktos, spiralinės, ovalios ir net jungiasi į apskritimą. • Gali kurti kompozicijas, jas pakartoti, sudaryti piešinių sekas. • Lipdo kamuoliukus, riestainėlius ir kt. • Atpažįsta ir naudoja šešias pagrindines spalvas. • Popieriaus lape eksperimentuoja su dydžiais, proporcijomis. • Žirkklėmis bando kirpti juosteles. • Geba dainuoti trumpas daineles. • Suvokia, kad kiekvienas muzikos instrumentas skiria skirtingus garsus. • Jaučia ir juda pagal 	<ul style="list-style-type: none"> • Piešdami tuo pat metu vaizduoja ir vidų, ir išorę (pvz., mašina, mašinoje žmogus). • Piešia realistinius vaizdus (mašinas, žmones, vaivorykštes, gėles ir t.t.). • Veiksmingai naudojasi žirkklėmis, teptuku, kreidelėmis ir kt. priemonėmis. • Sulanksto popierių į kelias dalis. • Apvedžioja geometrines figūras, žvėrelių ir kt. kontūrus. • Iškerpa žirkklėmis nupieštas figūras, daiktus ir kt. • Kuria koliažus iš įvairių medžiagų. • Dalyvauja ir stebi piešinių parodas. • Ieško ir stebi, suranda grupės aplinkoje ir gamtoje įvairias spalvas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lanksto iš popieriaus ir kitokių medžiagų įvairius daiktus. • Gerai valdo ir laiko rašymo, piešimo, tapymo ir kt. priemones. • Kopijuoja ar parašo savo vardą. • Tvarkingai tepa klįjus. • Bando siuvinėti. • Kuria įvairius meninės veiklos darbelius iš smulkių detalių, sėklų. • Dalyvauja ir stebi piešinių parodas darželyje ir už jo ribų. • Piešia, tapo gamtoje, prie tvenkinio, pievoje. • Susipažįsta su pagrindinių spalvų išvestinėm spalvom. • Eksperimentuoja su lipdymo medžiagom (moliu, modelinu, 	<p>Tapymas pirštais, kempinių atspaudai, radinių atspaudai, dėmių liejimas, siūlo atspaudai, tapymas ant vaškinėmis kreidelėmis nupiešto piešinio, lipdymas, lėlių gamyba iš popierinių maišelių ir kt. medžiagų, erdvinių kompozicijų (kabančios arba ant tvirto pagrindo) projektavimas, pynimas.</p> <p>Stebėjimas, žaidimas, inscenizavimas, rateliai, grupiniai ir individualūs darbai, dainavimas, grojimas,</p>

<p>muziką.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suvokia, kad yra skirtingos intonacijos. • Suvokia muzikos keliamą nuotaiką • Atlieka elementarius koordinuotus šokio judesius. • Bando improvizuoti, perteikti save per šokį, judesį • Sugeba išsakyti savo nuomonę apie šokį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja muzikos instrumentus, garsų išgavimo būdus. • Juda pagal muziką. • Eksperimentuoja intonacijomis, dermėmis. • Vertina ir apibūdina klausomą muziką. • Moka šokti žaidimus, ratelius, šokius. • Stengiasi išlaikyti pusiausvyrą, atsimena šokio elementus, reaguoja į šokio nuotaikos pasikeitimus. • Improvizuoja ir perteikia savo emocijas per šokį. • Geba pasakyti, kas patiko, o kas ne šokyje. 	<p>plastilinu, druskos ir miltų tešla).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lipdo įvairius gyvūnus, augalus, daiktus, žmones, pasakų personažus • Geba dainuoti, skanduoti, intonuoti. • Sugeba groti kai kuriais muzikos instrumentais, tyrinėja ir naudoja įvairius garso išgavimo būdus. • Gali apibūdinti ir vertinti klausomą muziką. • Šoka įvairius žaidimus, ratelius, šokius, jų fragmentus. • Išlaiko pusiausvyrą, jaučia kryptį, nesusiduria su kitais, reaguoja į tempo, ritmo pokyčius. • Improvizuotais judesiais perteikia nuotaiką. • Kuria savus judesius ar jų seką. 	<p>imitavimas, improvizavimas, šokis</p>
--	--	---	--

Universalių žaidimų priemonės: mozaikos, žaidimai su kauliukais, šaškės, domino, loto, techniniai žaidimai, statybinė medžiaga, lėlės ir kiti žaislai.

Kūrybinės raiškos savaičių temos

Sausis

„Aš grupėje. Pažintis su naujais draugais“, „Apšerkšniję mūsų žiemos“, „Vaikai – paukščių draugai“, „Miško gyvūnai žiemą“, „Spalvų pasaulyje“.

Vasaris

„Sukasi metų ratas“, „Užgavėnės. Žiema, žiema, bėk iš kiemo“, „Mano gimtinė – Lietuva“, „Tarp žaislų“.

Kovas

„Guru guru į Kaziuko turgų“, „Skaičių šalyje“, „Žemė – mūsų namai“, „Velykos – džiaugsmo šventė“.

Balandis

„Skanu – neskanu, sveika – nesveika“, „Drabužėlių pilna spinta“, „Pasakų skrynelę pravėrus“, „Linksmosios raidelės“, „Mano šeima“.

Gegužė

„Tau, mamyte“, „Suskaičiuoki, jei gali“, „Jau pabudo vabalai“, „Sudie, darželi mielas...“.

Birželis

„Vasarėlės jau sulaukėm“, „Noriu augti sveikas“.

Rugsėjis

„Aš darželyje“, „Vasarėlė nubrido per pievą“, „Rudenėlio pirmi žingsniai“, „Orų išdaigos“.

Spalis

„Kuo užaugęs būsiu“, „Rudens gėrybės“, „Stebuklingas mūsų jausmų pasaulis“, „Kas tvartelyje gyvena?“, „Nuo grūdėlio iki kepalėlio“.

Lapkritis

„Vėlinės. Kodėl žiba tiek žvakelių?“, „Dienos, mėnesiai, metai“, „Žvėreliai ir paukšteliai ruošiasi žiemai“, „Kuo vilioja parduotuvės?“, „Galimi pavojai mano aplinkoje“.

Gruodis

„Diena keičia naktį“, „Senio besmegenio šalyje“, „Žmonių namai“, „Kūdikėlio gimimo belaukiant...“, „Sveikas, Kalėdų seneli“.

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vaiko pasiekimai – tai gyvenimo ir ugdymo(si) realybėje įgytos kompetencijos (vaiko vertybinės nuostatos, gebėjimai, supratimas, patirtis). Vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas, interpretavimas ir apibendrinimas.

Vaikų ugdymo pasiekimai vertinami taikant šiuos metodus: stebėjimą, veiklos produktų analizę, pokalbius, tyrimus.

Pedagogai nuolat stebi ir fiksuoja visų vaikų veiklą ar elgesį. Vaikų stebėjimas numatomas savaitės ugdymo planuose. Vertinama pagal kompetencijas: socialinę, komunikavimo, pažintinę, sveikatos saugojimo ir meninę. Vaikų pasiekimai įvertinami du kartus per metus, įvertinimui naudojami vaiko raidos stebėjimo orientyrai.

Medžiaga apie vaiko pasiekimus kaupiama „Vaiko aplanke“, kuri rengiant auklėtojais talkina tėvai. Dienoraščiuose aprašomi vaikų pasiekimai, pažanga, elgesys grupėje, bendravimas su bendraamžiais. Dienoraščiai pildomi priklausomai nuo situacijos – kartą per savaitę arba kartą per dvi savaites. Vertinimo medžiaga laikoma grupėje, ji yra konfidenciali.

„Vaiko aplanke“ gali būti:

- vaikų darbų pavyzdžiai;
- nuotraukos;
- vaiko stebėjimų aprašai;
- vaiko mintys, žodinė kūryba;
- interviu su vaiku, sukurtos knygelės;
- anketos, klausimynai;
- tyrimai;
- specialistų komentarai;
- auklėtojos parengtas vaiko aprašas;
- tėvų pastebėjimai.

Apie vaiko pasiekimus informuojami tėvai (globėjai). Jiems gali būti parodoma surinkta medžiaga, kalbamasi asmeniškai, prašoma papildomos informacijos, duodamos trumpos užduotėlės į namus. Papildoma bendra informacija gali būti skelbiama grupės lentoje.

Analizuodamas surinktą informaciją pedagogas turi kelti klausimą: ką ši informacija sako apie vaiką ir jo ugdymo(si) procesą. Siekiama, kad vertinimas vaiką pakylėtų, skatintų tobulėti.

Pedagogai, atsižvelgdami į vertinimo duomenis, planuoja ugdymo procesą, numato vaiko individualizavimo galimybes, savo kompetencijų tobulinimo sritis.

NAUDOTI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2011, Nr. 38-1824).
 2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr.I-983.
 3. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija, 1989.
 4. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
 5. Jankauskienė L., Monkevičienė O., ir kt. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. V., 2006.
 6. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Sudarė Monkevičienė O. ir kt. Vilnius, 2001.
 7. Vaikų darželių programa „Vėrinėlis“. Vilnius, 1993.
 8. Caughlin P.A. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Vilnius, 1997.
 9. Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
 10. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
 11. Žmuidienė G., Milvydienė A. Sveikos ir saugios gyvensenos ugdymas lopšelyje-darželyje. Klaipėda, 2003.
 12. Ingeborg Becker-Textor. Kūrybiškumas vaikų darželyje. Vilnius, 2001
 13. Mes dirbame Valdorfo darželyje. Lietuvos Valdorfo pedagogikos centras. Vilnius, 2009.
-